

Redactioneel

Ineke van Hamersveld

De nieuwe publieke ruimte van Nederland

De *Vierde Nota Ruimtelijke Ordening* (1988) was het startsein voor een ruimtelijke herinrichting van Nederland. Op de agenda stond onder meer aandacht voor een veiliger rivierengebied, zonder overstromingen, gekoppeld aan een aantrekkelijke leefomgeving. Bij de ruimtelijke transformatie hoorden ook alternatief ingerichte stations, niet langer als louter transitiegebieden met een efficiënte doorstroom van reizigers, maar als een domein waar mensen prettig kunnen werken, winkelen, elkaar ontmoeten. In beide voorbeelden speelt kunst een grote rol. Begrippen als sociale cohesie, circulaire economie, klimaatbeheersing en energietransitie, grote vraagstukken in deze tijd, komen in de nota niet voor, reden waarom een nieuwe agenda voor de ruimtelijke toekomst van Nederland nodig is. Welke aandachtspunten moeten daarin naar voren komen, vanuit de culturele sector bezien?

Een inrichting van de (semi-)publieke ruimte die door alle groepen van de bevolking kan worden gebruikt en gedeeld, is cruciaal. Dat maakt inclusief denken en ontwerpen tot een belangrijke opgave, net als oog hebben voor veiligheid en functionaliteit, gepaard aan artistieke kwaliteit. Ruimtelijk ontwerpers werken hiervoor vaak samen met kunstenaars. Deze denken soms mee over het ontwerp zelf, maar krijgen doorgaans de opdracht om kunst te maken die aansluit bij het ontwerp en zo bij kan dragen aan de esthetische ervaring van die plek.

Steeds meer kunstenaars, uit een toenemend aantal disciplines, beschouwen de publieke ruimte als hun werkterrein. Zij werken doorgaans inter- of multidisciplinair en bewegen zich tussen kennisgebieden zoals landschap, architectuur en stedenbouw, als verbinders van de partijen. Zij hanteren een breed scala van benaderingen,

en hun werk is niet altijd als kunst herkenbaar. Het resultaat, permanent of tijdelijk, kan variëren van een pop-upbibliotheek tot poëtische graffiti, van een sculptuur tot een artistiek-sociaal wijkproject. Het betreft vaak kunst die het publiek betreft bij de processen van creatie en betekenisproductie (cocreatie). Het gebruik van interactieve media en urban screens daarbij is in opmars. Veel van deze initiatieven blijken in staat om verschillende groepen uit de samenleving te interesseren.

Er is dus al veel gaande, maar om een opdrachtgeverschap te laten ontstaan waar de hele publieke ruimte van profiteert, is meer nodig. Dat vraagt om een generale omslag in het denken, van monodisciplinair naar multidisciplinair. Opdrachtgevers (zoals provincies en gemeenten), projectontwikkelaars, creatievelingen, uitvoerders en bewoners/gebruikers moeten vroeger en vaker dan gangbaar met elkaar om de tafel zitten en kansen formuleren. Ook het (h)erkennen van het belang van artistieke kwaliteit en dat in alle werkprocessen incorporeren is een aspect van de omslag. Dit nieuwe eigenaarschap brengt verschuivingen in verantwoordelijkheden voor de publieke ruimte met zich mee, voor alle partijen. Overheden blijven de hoeders van de grote schaal en lange termijn.

Tussen publiek en privaat zijn de grenzen in de afgelopen dertig jaar poreus geworden. Ook de grenzen tussen fysiek en digitaal zijn vervaagd, dankzij technologie. De ideale publieke ruimte, essentieel voor de leefbaarheid, moet daarom steeds opnieuw worden uitgevonden. ●

Boekman 111 is tot stand gekomen in samenwerking met het BPD Cultuurfonds.